

Dinka Pasini

Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu

dpasini@net.hr

„Čitanje zagrebačkih grafita“ – primjer projektne nastave na Croaticumu

Projektna je nastava poticajan istraživački oblik suvremene nastave na svim obrazovnim razinama, pa tako i na onoj sveučilišnoj. Temeljeći se na suradničkom i iskustvenome učenju, takva nastava potiče više kognitivne sposobnosti studenata kao i njihovu kreativnost, što ih čini zadovoljnim i sretnim studentima. Ta su ključna obilježja projektne nastave testirana u ljetnome semestru akademske godine 2014./15. na Jezičnim vježbama IV za hrvatski kao drugi i strani u sklopu Croaticumova modula na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tema projekta bila je „Čitanje zagrebačkih grafita“, a provedena je na skupini od 12 stranih studenata na razini jezične kompetencije B2 prema ZEROJ-u, u ukupnom trajanju od mjesec dana. Uz mnoštvo zadataka i tehnika s kojima su se studenti tijekom ovoga projekta susretali poučavanjem prema ERR okviru u prvi su plan došli kritičko mišljenje u multikulturalnome okruženju i kreativnost koja je rezultirala vrlo nadahnutim esejom studentice iz Čilea koji se donosi u cijelosti kao plod, ali i dokaz poticajnosti i učinkovitosti projektne nastave među studentskom populacijom.

Ključne riječi: projektna nastava, suradničko učenje, iskustveno učenje, grafiti u nastavi, ERR okvir u poučavanju

1. Uvod: Perspektive projektne nastave na sveučilištu

Svakomu je motiviranomu nastavniku itekako stalo da zainteresira svoje učenike za predmet koji poučava. Isto tako, svakomu je motiviranomu učeniku lakše i ljepše učiti o različitim temama i predmetima ako od nastavnika dobije poticaj. Kako bi nastavnik postigao taj cilj, u današnje su mu vrijeme na raspolaganju ne samo moderna tehnologija (Matijević 1999) nego i novi pristupi u poučavanju koji mu dodjeljuju posve novu ulogu (Benge Kletzien i sur. 2005). Naime, nastavnik koji se kontinuirano obrazuje i profesionalno razvija tijekom svoje cjeloživotne nastavničke prakse (Vizek Vidović 2005), više nije onaj koji jednosmjerno prenosi i poučava određenu nastavnu jedinicu, već je sa svojim studentima u stalnoj interakciji, i to ne u ulozi jedina i neprikosnovena autoriteta nego u ulozi pokretača, poticatelja, animatora i organizatora suradničkoga učenja (Bognar 2006). Suradničko je učenje jedan od

načina koji nastavniku omogućuju ostvarenje te uloge. To je učenje koje se temelji na zajedničkom radu studenata u parovima ili u većim skupinama kako bi se bavili kakvom zajedničkom temom na kreativan i inovativan način (Cota Bekavac 2005). Postoje brojne tehnike suradničkoga učenja, kao što su tehnika *kolo-naokolo*, obilazak galerije, igra uloga, slagalica, vrijednosna os, tehnika tablica za projektno planiranje i dr. (Cota Bekavac 2005).

Jedan od vrlo učinkovitih oblika suradničkoga učenja (Cota Bekavac i sur. 2005) jest, među ostalim, tzv. *projektna nastava* (Matijević 2008/9). Uz suradničko učenje, njome se ujedno aktivira i tzv. iskustveno učenje (Cota Bekavac i sur. 2005). Dok suradničko učenje potiče suradnju među studentima, koji u parovima ili malim grupama, zajedno istražuju neku temu pod pretpostavkom međusobnoga uvažavanja, komunikacije, tolerancije, podrške i pomaganja, iskustveno učenje omogućuje samostalno istraživanje te osposobljava studenta da primijeni stečeno znanje u stvarnome životu i prilagodi se društvu u kojem živi (Cota Bekavac 2005). Dakle, projektna je nastava vrlo pogodna za sjedinjenje suradničkoga i iskustvenoga učenja. Što u nastavnoj praksi predstavlja projektna nastava? „Projekt je kompleksan zadatak baziran na izazovnu i interesantnu pitanju ili problemu, koji traži od učenika da postavi istraživanje, istraži, riješi problem kroz duži vremenski period i donese konačni produkt koji se javno prezentira.“ (Cindrić 2006: 34). Projektna je nastava poticajna, i to iz više razloga. Ponajprije jer zahtijeva potpunu angažiranost studenta kao individue unutar slične ekspertne skupine. Poticajna je i zato što omogućuje uključivanje kritičkoga mišljenja (Grozđanić 2009) i preispitivanje vlastitih stavova u odnosu prema drugima. Isto tako, predstavlja relativno brz način usvajanja nekih inače vrlo zahtjevnih teorijskih znanja. I naposljetku, daje studentu da izrazi svoju kreativnost, što ga čini sretnim studentom (Csikszentmihaly 2006). Kako je organizirana projektna nastava? To je nastava koja se o određenoj temi provodi u dužem razdoblju. Osmišljava je, priprema i organizira nastavnik unaprijed, a provode studenti pod vodstvom nastavnika koristeći se individualnim i timskim radom kako bi se maksimalno aktivirali studentski kreativni potencijali te više kognitivne sposobnosti. Kognitivne se sposobnosti prema revidiranoj Bloomovoj taksonomiji (Lončar-Vicković i Dolaček-Alduk 2009) dijele na šest stupnjeva od najnižih do najviših i obuhvaćaju pamćenje, razumijevanje, primjenu, analizu, sintezu i evaluaciju (Marin 2014).

Međutim, među nastavnicima često postoji predrasuda da sveučilišna nastava treba biti ozbiljna i tradicionalna jer to od nje zahtijeva akademski kontekst. Umjesto toga projektna se nastava prepušta nastavnicima u osnovnim i srednjim školama, o čemu svjedoči i obilje stručne literature čiji su autori nastavnici kao što su Cindrić, Bjelanović Dijanić, Fabijanić i dr. Ovim radom nastojat će se dokazati upravo suprotno: projektna je nastava prikladna za sve obrazovne razine i ciljne skupine, pa tako i za nastavu na visokoškolskim ustanovama. Drugim riječima, projektna je nastava neizostavan način učenja u svim suvremenim obrazovnim sustavima (Fabijanić 2014). Tomu u prilog govori i činjenica da su istraživanja zadovoljstva studenata nastavom na sveučilištima pokazala kako studenti smatraju da sveučilišni nastavnici trebaju osuvremeniti

svoje nastavne metode ističući „kako je previše *ex cathedra* predavanja koja su nerijetko nezanimljiva... Uloga studenata u nastavi trebala bi biti puno aktivnija i kreativnija nego što je sada.“ (Vizek Vidović 2005: 175). Jedan od najboljih puteva za ostvarenje toga cilja jest uvođenje suradničkoga učenja u nastavu na sveučilištima (Bognar 2006).

Ideja za provođenje projektne nastave nastala je nakon radionice za nastavnike pod naslovom „Aktivno učenje i kritičko mišljenje u visokoškolskoj nastavi“ održane na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u akademskoj godini 2014./15., u organizaciji Foruma za slobodu odgoja. Radionica je nastala kao dio većega međunarodnoga projekta „Kritičko čitanje i pisanje“, pod vodstvom dr. sc. Vlaste Vizek Vidović. Polaznici su radionice upoznati s tzv. ERR sustavom (Bjelanović Dijanić 2012: 169–170), čije je glavno i temeljno obilježje da potiče aktivno učenje koje je kasnije primjenjivo u praksi za razliku od tradicionalne nastave koja se temelji na reprodukciji mnoštva informacija koje se često zaborave i vrlo rijetko primjenjuju. Kao jedan od najzahtjevnijih, ali istodobno i najkreativnijih oblika nastave po tome sustavu istaknuta je uloga projektne nastave.

Projektna je nastava kao oblik suradničkoga i iskustvenoga učenja organizirana s ciljem da se kod studenata inojezičnoga hrvatskoga potakne aktivno učenje, a tema „Treba li Zagreb grafite ili ne?“ izabrana je kako bi se ostvario kontekst za kritičko mišljenje. „U visokoškolskoj nastavi aktivno se učenje u najvećem stupnju ostvaruje u tzv. projektnoj nastavi.“ (Benge Kletzien i sur. 2005: 17). To je nastava u kojoj studenti samostalno istražuju i određuju ciljeve te postavljaju hipoteze. Uloga je nastavnika minimalna – on je samo predlagatelj, poticatelj i savjetnik u projektu. Projekt se planira unaprijed, a pretpostavlja spremnost za samostalno istraživanje studenata. Tema vezana uz grafite izabrana je zbog bliskosti mlađoj studentskoj populaciji te mogućnosti da se problematizira unutar širega urbanoga, odnosno društvenopolitičkoga konteksta, i to s različitih aspekata korištenjem viših kognitivnih vještina, tj. aktiviranjem kritičkoga mišljenja. Projektno je istraživanje za svoj cilj postavilo izgraditi kritički stav na postavljeno problemsko pitanje na temelju dotadašnjega iskustvenoga znanja o temi, ali i novih spoznaja koje su nastajale tijekom projekta. Studentima je bilo dopušteno služenje različitim izvorima podataka – upućeni su i na internetske izvore o grafitima na svojem materinskome jeziku. Na početku projekta podijeljeni su na skupine po četiri studenta, a kako se radilo o grupi od 12-ero studenata, u projekt su bile uključene tri skupine studenata iz različitih zemalja (Njemačka 2, Čile 1, Španjolska 1, Peru 1, Austrija 1, Albanija 1, Kanada 1, Bugarska 1, Rusija 2, Brazil 1). Zadatke su ispunjavali u skupinama i individualno. Primjerice, korpus za istraživanje prikupljali su pojedinačno. Svatko je bio dužan prikupiti nekoliko zagrebačkih grafita (minimalno tri) fotografirajući ih i dodajući u zajedničku bazu. Projekt se vodio na korpusu od 30 grafita iz različitih zagrebačkih četvrti. Korpus je služio kao temelj istraživanja i predmet analize te izvor za različite nastavne zadatke. Prije početka samoga projekta definiran je vremenski okvir istraživanja u trajanju od mjesec dana.

Kako bi se na projektu ostvarilo aktivno učenje, u nastavi se koristio spomenuti ERR okvir za poučavanje koji je postao dijelom nastavne prakse 80-ih godina prošlo-

ga stoljeća (Benge Kletzien i sur. 2005: 26). Taj okvir ima trodijelnu strukturu. Sastoji se od triju faza (Benge Kletzien i sur. 2005: 26–29):

1. faza evokacije
2. faza razumijevanja
3. faza refleksije.

U prvoj fazi nastavnik doznaje od studenata koliko su upućeni u najavljenju temu te koja su njihova dosadašnja iskustva i eventualne spoznaje o njoj. Propituje student-sku znatiželju i motiviranost za temu. „Kad su studenti znatiželjni i neka ih tema zanima, sami će postavljati pitanja.“ (Benge Kletzien i sur. 2005: 26). Da bi postigao ta dva cilja, nastavniku su na raspolaganju različite nastavne tehnike kao što su *tehnika razmisli i razmijeni u paru, ispremiježane rečenice i grozdovi* (Isto). U drugoj fazi studenti dolaze u doticaj s novim informacijama, ali je pritom važno da i dalje ostanu aktivni i znatiželjni te motivirani za temu. To je zapravo faza u kojoj studenti trebaju prihvatiti nove informacije s razumijevanjem povezujući ih s prethodnim znanjem. I u toj fazi postoji niz tehnika pogodnih za postignuće ciljeva te faze kao što su tzv. *vodiči za učenje* (Benge Kletzien i sur. 2005: 28). U trećoj fazi studenti razmišljaju o tome što su naučili u prethodnoj fazi, a to se postiže tako da svojim riječima oblikuju ono što su razumjeli. Time se informacije dubinski povezuju postajući svrhovitima u primjeni u budućemu profesionalnome, ali i svakodnevnome životu. Ta faza nastavniku stavlja na raspolaganje mnoštvo tehnika koje učinkovito dosežu postavljeni cilj kao što su npr. *debata, Vennov dijagram i autorski stolac* (Benge i Kletzien i sur. 2005: 29).

Kako je već istaknuto, radionica „Aktivno učenje i kritičko mišljenje u visokoškolskoj nastavi“ bila je poticaj da se u nastavi na Croaticumu iskuša taj model poučavanja kroz jedan projekt. U sljedećemu će se poglavlju dati iscrpan opis projekta „Čitanje zagrebačkih grafita“ u okviru kojega su se rabile različite nastavne tehnike koje odgovaraju pojedinim fazama ERR sustava poučavanja.

2. Primjena projektne nastave: Primjer projektne nastave na sveučilišnome modulu za neizvorne govornike – Croaticum

Da je projektna nastava prikladna za sve obrazovne razine od osnovne škole pa sve do sveučilišne razine, pokazuju *Jezične vježbe hrvatskoga jezika za neizvorne govornike (I, II, III, IV, V i VI)* koje se izvode na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u sklopu programa Croaticum na Odsjeku za kroatistiku. Primjer projektne nastave pokazat će se na jednoj nastavnoj jedinici na *Jezičnim vježbama IV* (razina B2 prema ZEROJ-u). Nastavna je jedinica obrađivana pod zajedničkim naslovom „Čitanje zagrebačkih grafita“. Izbor je teme nastao spontano razmišljanjima o gradu Zagrebu u kojemu studenti Croaticuma provode najmanje mjesec, a najviše godinu dana, tj. dva semestra toga sveučilišnoga modula. Većina njih primijetila je u gradu velik broj grafita pokušavajući ih razumjeti jezično, ali i u širem kontekstu urbane kulture (Šakić 2010: 31). Od početka spontanih rasprava među studentima su se opetovano lomila koplja oko ključnoga pitanja: *Treba li Zagreb grafite ili ne?*

Kako bi se toj „gorućoj“ temi (Botica 2010, Nosić 2014) pristupilo dubinski i sustavno te kako bi se osvježila klasična struktura jezičnih vježba koje se sastoje od uvježbavanja četiriju jezičnih vještina, studentima je u ljetnome semestru akademske godine 2014./15. najavljen projekt pod naslovom „Čitanje zagrebačkih grafita“ pretpostavljajući njihovo kritičko čitanje (u projektu su sudjelovali studenti različitih studijskih programa sa stranih sveučilišta).

Ishodi su oblikovani na sljedeći način, tj. pretpostavilo se da nastavna jedinica studentima omogućuje:

- kritički razmišljati o pojedinim temama
- samostalno sastavljati korpus i istraživati
- samostalno se služiti literaturom i sažimati bitne informacije
- samostalno pripremiti usmeno izlaganje na zadanu temu
- slobodno iznositi svoja stajališta o različitim temama
- raspravljati o suprotstavljenim stavovima u demokratskome okružju uljuđenim ponašanjem i poštivanjem sugovornika
- izabrati formu pisanoga izražavanja koja najbolje odgovara njihovoj osobnosti ili trenutku
- pokazati svoju kreativnost.

Projektna je nastava o grafitima trajala otprilike mjesec dana jer se provodila paralelno uz program i silab kolegija *Jezične vježbe za hrvatski kao drugi i strani IV*. Pripreme projektne nastave obuhvaćale su sljedeće: studenti su dobili zadatak da prikupe minimalno tri gradska grafita i snime ih te da ih pošalju mejlom u zajedničku bazu za korpus. Prikupljanje građe trajalo je dva tjedna. Korpus je u konačnici sadržavao 30-ak gradskih grafita te je bio dostupan svim studentima. Na prvome su se satu u grupama komentirali grafiti (tehnika *razmisli i razmijeni* u paru i grupi), a nakon toga je po jedan izvjestitelj iznio zajedničke zaključke pojedinih grupa (tehnika usmenoga izlaganja). Korištene tehnike pogodne su za prvu fazu ERR sustava jer omogućuju razmjenu dosadašnjih iskustava o temi te potiču znatiželju i motiviranost (Benge Kletzien i sur. 2005: 17). U početnim zaključcima o zagrebačkim grafitima studenti su se složili da u Zagrebu ne postoje, uz iznimku Branimirove ulice, javni prostori namijenjeni grafitima te da neki od njih jako nagđuju grad, osobito ako se nalaze na pročeljima zgrada koje su dio kulturne baštine. Tomu su dodali da svako pisanje po gradskim zidovima nije grafit jer su uočili mnoštvo potpuno besmislenih grafita. „Svaki grafit treba imati zrnce soli“, slikovito je sažeo jedan student. S druge strane, priznali su da su grafiti u Zagrebu, kao i u drugim gradovima, jedan od najdemokratičnijih načina izražavanja mišljenja o najrazličitijim pa i tabuiranim temama u velikome i otvorenome javnome prostoru pred bezgranično šarolikim gledateljstvom, tj. čitateljstvom.

Prvi dojam o prikupljenu korpusu zagrebačkih grafita bio je da su najzastupljeniji grafiti vezani uz nogometni klub Dinamo i njegova bivšega izvršnoga predsjednika Zdravka Mamića protiv kojega se izražava najžešći bunt („Mamiću, odlazi – Božić dolazi“). Kao najpoželjniji grafiti u Zagrebu istaknuti su grafiti s univerzalnim ljudskim temama, a najljepšim tekstovnim grafitom proglašen je grafit na kojemu stoji bezglagolska rečenica (Vuletić, 1998): „Ljubav.“

Budući da je uvidom u literaturu primijećeno da u našim knjižnicama raspoložimo malim brojem bibliografskih jedinica o temi grafita, korišteni su diplomski radovi o grafitima (Burić 2013, Kučinac 2014) te knjige grafita (Botica 2010, Maligec 2003) kao i drugi raspoloživi materijali u obliku tekstova iz internetskih izvora. Unaprijed su pripremljene i teze o grafitima proistekle iz dostupne literature. Studenti su dobili zadatak da za sljedeći sat na internetu i u drugim izvorima kojima raspoložu na svojem materinskome jeziku pročitaju i pripreme tekstove za usmeno izlaganje pred ostalim studentima. Svatko je govorio o grafitima iz perspektive svoje kulture pa su svi bili vrlo zainteresirani slušajući izlagače. Dakle, učili su o grafitima jedni od drugih jer se pokazalo da pojedine kulture različito tretiraju grafite. Time je ujedno počela druga faza ERR sustava, tzv. faza razumijevanja jer su studenti međusobno razmjenjivali nove informacije. Primjerice, student iz Španjolske izvijestio nas je o tome da je u njegovoj zemlji postojala kampanja povezivanja grafita s pravopisnim normama. Naime, grafiteri bi napravili tekstovni grafit, u najvećemu broju slučajeva s pravopisnom pogreškom, a zatim bi pod okriljem noći osvanula njihova točna pravopisna rješenja. Uz to, pojedini su studentski izvještaji o grafitima pokazali da neki jezici, poput romanskih, posjeduju dvije riječi za grafite jer su jedni slikovni, a drugi tekstovni. Nakon pojedinačnih izvještaja, studenti su sudjelovali u raspravi uspoređujući svoje spoznaje sa spoznajama ostalih studenata u grupi (najveće su se kulturološke razlike u poimanju grafita očitovale u tome da su ih pripadnici nekih kultura, naročito onih europskih, svrstavali u sferu zabrane i cenzure, dok su drugi, poput pripadnika južnoameričke kulture, grafite smatrali legitimnim dijelom kulture i umjetnosti, odnosno oblikom slobode izražavanja.). Time je kao fazom refleksije o novostečenim informacijama ujedno zaokružen prvi ERR okvir (projektna je nastava koncipirana na više ERR okvira).

Na sljedećemu je satu fokus bio na analizi prikupljenoga korpusa i pojedinačnim stavovima prema grafitima. Grafiti su projicirani na platnu, a prikupljač pojedinoga grafita trebao je reći na kojoj ga je gradskoj lokaciji pronašao i argumentirati zašto ga je izabrao. Razgovorom u grupi došlo se do svakodnevnih lokalnih političkih tema koje zaokupljaju građane Zagreba, ali i Hrvatske, kao i do univerzalnih tema. Dotaknute su i delikatnije teme poput ksenofobije, rasizma, netolerancije, konzervativizma, opterećenosti prošlošću, duboke polarizacije političke scene, korupcije i sl. U lokalno-političkim temama veću je ulogu imao nastavnik jer je bio bolje upućen u društveni kontekst pojedinih grafita. Dakako, o univerzalnim temama svi su imali podjednaku ulogu u raspravi. Budući da su studenti od nastavnika dobili neke nove informacije o zagrebačkim grafitima (npr. o stavu gradske uprave prema zagrebačkim grafitima, o sudbini zida u Branimirovoj i dr.), iz faze se evokacije prešlo u fazu razumijevanja značenja jer su studentima predstavljeni službeni stavovi o zagrebačkim grafitima. Da bi se ti stavovi usporedili s individualnim stavovima studenata, studenti su dobili zadatak da prema svojim kriterijima razvrstaju grafite u tematske skupine. To su preko svojih izvjestitelja izlagali pred ostalim grupama čime je otvorena faza refleksije, odnosno treća faza ERR sustava. Klasifikacije su obuhvaćale političke i nepolitičke grafite, lokalne i univerzalne, slikovne i slovčane, umjetničke i neumjetničke i sl.

Na sljedećemu je satu podijeljeno šest teza o grafitima koje su sastavljene unaprijed s nastojanjem da budu poticajne za raspravu. Teze su glasile:

1. Grafit je najjači od svih medija.
2. Žive kao dio urbane kulture i kada nestanu.
3. Grafiti se dijele na crtane, pisane, politične i nepolitične.
4. Bitna je i poruka i estetika grafita.
5. Grafit je medij siromašnih koji besplatno izražavaju svoj stav.
6. Za grafit je potrebno malo hrabrosti i brzine.

Svi su na listićima imali nabrojene teze. Nastavnik bi im pročitao tezu, a oni bi iznosili svoje stavove i međusobno replicirali na stavove svojih sugovornika koristeći se kritičkim mišljenjem (Bjelanović Dijanić 2012: 167–169). U toj je diskusiji došla do izražaja kulturološka različitost studenata čiji su stavovi obuhvaćali raspon od potrebe i nužnosti da se grafiti zabrane i strogo sankcioniraju njihovi autori do stavova prema kojima su pojedini grafiti predstavljali poželjne znakove gradske subkulture i izraz potisnutih zabrana.

Da bi se još bolje iskristalizirali stavovi, završna je diskusija s problemskim pitanjem „Trebali li Zagreb grafiti ili ne treba?“ imala afirmativnu i negacijsku skupinu. Ta je tehnika bila „prikladna za fazu refleksije jer se njome preispituju nove informacije, u formi demokratske rasprave koja uključuje prihvaćanje i razumijevanje različitih kulturološki uvjetovanih stavova.“ (Benge Kletzien i sur. 2005: 29). Svatko je kao predstavnik svoje skupine trebao iznijeti stav. Najprije je afirmacijska skupina iznijela svoje stavove, a druga je skupina dobila priliku na replike dizanjem ruku, nakon što prvi govornik iznese svoj stav i to bez prekidanja i upadanja u riječ. Isto je učinjeno i s negacijskom skupinom. Zajednički odgovor na problemsko pitanje „Trebali li Zagreb grafiti ili ne treba?“ bio je pozitivan, tj. Zagreb treba grafiti, ali na za to određenim mjestima. O eventualnom sankcioniranju grafitera nije postignut konsenzus.

Na kraju sata studenti su dobili zadatak da na temelju projekta napišu svoj autorski rad ili u obliku eseja (od 250 riječi, što činimo tijekom cijeloga semestra) ili u bilo kojemu drugomu obliku (npr. u obliku novinskoga članka, pjesme, pisma). Time je završena treća faza refleksije prema ERR sustavu u kojoj studenti svojim riječima izražavaju što su naučili tijekom nastavne jedinice.

Za nekoliko dana najavljen je datum kada će studenti na nastavi prezentirati svoje radove. Većina ih je napisala eseje, ali i kritičke osvrte. Nastala je i jedna pjesmica te članak o grafitima. Studentica, autorica eseja koji u prilagođenu i lektoriranu obliku u cijelosti navodimo u nastavku rada, zamoljena je da pred cijelom grupom (tehnikom autorski stolac) pročita svoj tekst. Inače, tehnika autorski stolac vrlo je prikladna za treću, odnosno zadnju fazu refleksije po ERR sustavu poučavanja jer ona studentima daje mogućnost da na individualan način procesuiraju i prihvate novostečene informacije. Njezina je prednost također da ostavlja slobodu izbora načina prezentiranja, odnosno izražavanja. Nekomu će više odgovarati, primjerice, forma novinskoga izvještaja, a drugome esej o problematiziranoj nastavnoj temi.

3. Zaključak

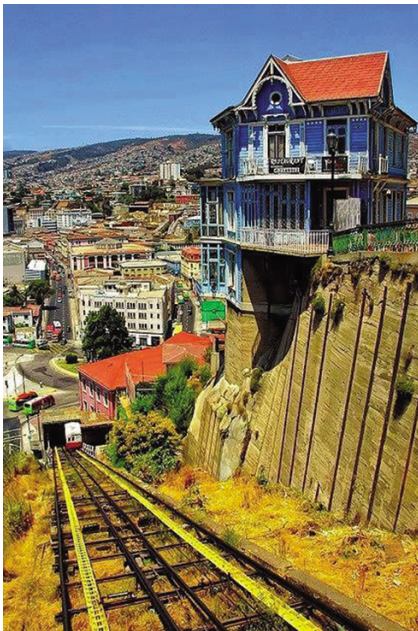

Zagrebački grafit. Izvor: <https://hr.wikipedia.org>

osobne stavove te bili spremni oblikovati i neke nove. O tome svjedoče i dojmovi studenata o projektu. Po njegovu su završetku studenti utvrdili da sada drugačije doživljavaju grad te da čitaju njegove tajne poruke kao prolaznici koji ne prolaze, nego zastaju i ne zaboravljaju...

„Čitanje zagrebačkih grafita na Croaticumu“ kao primjer projektne nastave u sklopu sveučilišnoga modula *Croaticum* sa studentima inojezičnoga hrvatskoga pokazao se kao oblik nastave koji potiče aktivno učenje, povezuje postojeća iskustva s novim informacijama te suradnju među studentima iz različitih kultura. Iznošenjem stavova o grafitima aktiviralo se kritičko mišljenje i dubinsko promišljanje o problematici grafita jer su studenti razmjenjujući ih, propitivali svoje

4. Rezultat primjene projektne nastave: *Esej o grafitima*

Valparaíso, slikovit grad smješten u Čileu. Izvor: <https://s-media-cache-ak0.pinnimg.com>

Valparaíso, grad grafita i Inti Castro, njegov velepoštovani sin

Smješten između brojnih brežuljaka (42 je službena brojka koju je teško provjeriti), široko otvoren prema moru poput golema amfiteatra, nalazi se Valparaíso, lučki grad u središnjem Čileu, osnovan od mornara i moreplovaca. U tom je gradu povijest grafita počela projektom renomiranih umjetnika koji su na kraju 1960-ih zamislili grad kao stalnu izložbu otvorenoga neba: htjeli su napraviti velike grafite kao oblik umjetničkog razgledavanja po gradskim brdima. Istodobno s njima nastali su i grafiti iz političkih razloga kad se Salvador Allende na početku 1970-ih, zbog nedostatka sredstava za svoju predsjedničku kampanju, koristio gradskim zidovima kako bi uputio svoju političku poruku gra-

đanima rodnoga grada. No tijekom vojne diktature, koja je počela 1973. oslikavanje je zidova zabranjeno i taj se projekt nije mogao završiti jer je vlada naredila da se sve zidove, na kojima je oslikavanje već počelo, oboji sivom bojom. Bili su to crni dani tijekom kojih umjetnost, kao i bilo kakav izraz popularne i urbane kulture, nisu imali mjesto gdje bi postavili svoje riječi, svoje oblike i boje. Međutim tijekom 1990-ih, nakon što je vojna vlada svrgnuta, kultura grafita zarazila je grad punom snagom, a ta se nova, ponovno otkrivena sloboda raznobojno raširila po zidovima lučkoga grada. Grafit se u Valparaisu razvio kao umjetnički fenomen i toliko je raširen da je postao nezamjenjiv dio identiteta grada. Tako je grad sada poznat po grafitima koje se može vidjeti posvuda među njegovim prolazima, zidovima i bezbrojnim stepenicama. Čak se uvriježila navika da se i kućna vrata oboje grafitima, a 1992. konačno se otvorio takozvani "Muzej otvorenoga neba" koji sadrži dvadesetak grafita velikih formata o kojima su sanjali oni umjetnici prije dva desetljeća. U takvome je gradu kao slikar svoj razvoj započeo Inti (ime koje su Inke dali bogu Sunca), u današnje vrijeme uspješan grafiter koji putuje cijelim svijetom bojeći zidove. Već u dobi od 14 godina on bi s prijateljima preko noći radio grafite po gradu, skriven od policajaca. Mislio je da će njegovo područje rada uvijek biti nezakonito, ali pogriješio je! Sada ga gradonačelnici pozivaju da ostavi tragove svoje umjetnosti u gradovima poput Pariza, Montreala ili Honolulua i stalno sudjeluje na festivalima ulične umjetnosti. Za njega je bitno da se ljudima preko grafita daje pozitivna poruka. Ističe da se s njima mora biti jako pažljiv jer su oni po svojoj prirodi nešto invazivno, tj. treba odgovorno postaviti neku sliku na javno mjesto, pogotovo kada je ta slika golema, kakvi njegovi grafiti jesu. Rad ovog umjetnika odličan je primjer kako strast i ozbiljnost prema radu mogu činiti nevjerojatne stvari te kako preko grafita umjetnost može izaći iz elitizma i sebičnosti koji se često pojavljuju oko nje i postati nešto nedvojbeno vrijedno, postajući inspiracija ne samo onima koji se njome bave nego i ostalima, stanovnicima i posjetiteljima gradova.

Camila Muñoz (Čile)

Valparaiso – detalj Intijeve grafita u Valparaisu
Izvor: <https://theculturetrip.com>

Grafit Intija Castra u Valparaisu. Izvor: internet: <https://www.google.hr/>

4. Literatura

Aktivno učenje i kritičko mišljenje. Dostupno na: <http://www.fso.hr/alct/>

Benge Kletzien, S., Vizek Vidović, V. i Cota Bekavac, M. (2005) *Aktivno učenje i ERR okvir za poučavanje*, Zagreb: Forma za slobodu odgoja.

Bjelanović Dijanić, Ž. (2012) Neke metode za razvoj kritičkog mišljenja po ERR sustavu, *Metodički ogleđi*, 19, 1: 163–179.

Bognar, L. (2006) Suradničko učenje u sveučilišnoj nastavi, *Život i škola*, br. 15/16, 1/2: 7–16.

Botica, S. (2010) *Suvremeni hrvatski grafiti*, Zagreb: Naklada Pavičić.

Burić, M. (2013) *Interpretacija sadržaja i društvenog značenja poruka u različitim vrstama grafita na primjeru grada Zagreba* (diplomski rad). Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/2032/1/Buri%C4%87,%20Marijana.pdf>

Cindrić, M. (2006) Projektna nastava i njezine primjene u nastavi fizike u osnovnoj školi, *Magistra Iadertina*, 1(1): 33–47. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/14011>

Cota Bekavac, M., Grozdanić, V. i Benge Kletzien, S. (2005) *Suradničko i iskustveno učenje*, Zagreb: Forum za slobodu odgoja.

Csikszentmihaly, M. (2006) *Flow – Očaravajuća obuzetost*. Zagreb: Slap.

Fabijanić, V. (2014) Projektna nastava: primjena u izradi istraživačkih radova učenika, *Educatio Biologiae*, br.1 EdBi, 1: 89–96. Dostupno na: <http://www.hbd-sbc.hr/wordpress/wp-content/uploads/2013/05/10-Fabijanic.pdf>

Grozdanić, V. (2009) Poučavanje i evaluacija kritičkog mišljenja, *Napredak*, vol. 150, br. 3–4: 380–424.

- Kučinac, D. (2014) *Odnos subkulture i suvremene umjetnosti na primjeru zagrebačkih grafita od početka devedesetih godina 20. stoljeća do danas* (diplomski rad). Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/5218/1/Kucinac_diplomski.pdf
- Lončar-Vicković, S. i Dolaček-Alduk Z. (2009) *Ishodi učenja – priručnik za sveučilišne nastavnike*. Dostupno na: http://www.unios.hr/uploads/49ishodi%20ucenja_prirucnik.pdf, 35–39.
- Maligec, K. (ur.) (2003) *Grafiti: najbolje – skinuto izravno sa zida*, Zagreb: Zagrebačka naklada.
- Marin, G. (2014) Utjecaj rada na tekstu na kognitivne sposobnosti učenja u nastavi prirode i biologije, *Educatio Biologiae*, 1: 1–17.
- Matijević, M. (1999) Multimedij i internet – novi izazovi didaktici medija. Dostupno na: <https://bib.irb.hr/datoteka/36642.opat99.doc>
- Matijević, M. (2008/9) Projektno učenje i nastava, *Znamen: Nastavnički suputnik*, 188–225. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/409015.Projektno_ucenje_Matijevic.pdf
- Nosić, V. (2014) Suvremeni tekstualni grafiti, *Croatica et Slavica Iadertina*, X/II (2014): 437–453.
- Šakić, Tomislav (2010) Grafiti, *Hrvatska književna enciklopedija*, sv. 2., Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Čakovec, str. 31.
- Vizek Vidović, V. (2005) *Cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika: Višestruke perspektive*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 379 str. Dostupno na: http://www.idi.hr/images/stories/publikacije/Cjelozivotno_obrazovanje.pdf
- Vuletić, B. (1998) Eliptičnost, slikovitost, prostornost, govornost, poetičnost. O bezgla-golskoj rečenici u pjesništvu Jure Kaštelana, *Umjetnost riječi*, 42, 101–124.

„Reading of Zagreb Graffiti“ – an Example of Project Teaching at Croaticum

Project based teaching is a modern teaching method applicable on every educational level, including universities, motivating students to learn by doing their own research. It is founded on cooperative and experience-based learning. As such, it is a teaching method which encourages higher cognitive capabilities and creativity of students by making them happy and satisfied. These key characteristics of project based teaching were tested in the summer semestre of the academic year 2014/15. on Language exercises IV for Croatian as a second and foreign language in the Croaticum module at the Faculty of Philosophy in Zagreb. The topic of the project was „Reading Zagreb Graffiti“. It was conducted on a group of 12 foreign students on language competency level B2 according to CEFRL. It lasted 30 days in total.

During this project students have been taught by ERR framework, using plenty of assignments and techniques in which critical thinking in a multicultural environment and creativity were put forward.

As one project result a very inspired essay was written by a student from Chile. This essay illustrates the effectiveness of project based teaching for university students.

Key words: project based learning, cooperative learning, experience-based learning, graffiti at the university language exercises, ERR teaching framework